

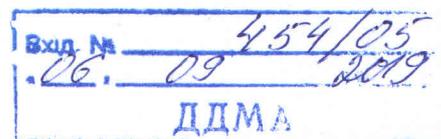
ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Кириленко Ольги Павлівни на дисертацію Долозіної І.Л.
на тему «Податково-бюджетні дисбаланси в розвитку
субнаціональної ланки публічних фінансів», подану на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Ступінь актуальності обраної теми дисертації

Фіскальна децентралізація в Україні є складовою глибокої реформи децентралізації влади і управління в державі, яка, в комплексі з територіальною децентралізацією, створює вплив на адміністративно-територіальний устрій країни, систему органів публічної влади та розподіл між ними функцій, повноважень, фінансових ресурсів. Передумовами для забезпечення фінансової спроможності та самостійності територіальних громад у розпорядженні публічними фінансовими ресурсами є економічно обґрунтована і доцільна децентралізація повноважень, відповідальності та доходної бази між різними ланками бюджетної системи, що виходить із реального бачення можливості субнаціональних органів публічного управління (в особі органів місцевого самоврядування різного рівня) здійснювати власні та делеговані повноваження, та раціональність організації міжбюджетних відносин. З іншого боку, коливання рівня фінансової спроможності органів місцевого самоврядування, суперечності між потребами у фінансових ресурсах та можливостями їх отримання, нераціональність використання цих ресурсів та ін. перешкоджають реалізації зазначеної передумови, спричиняючи виникнення та нагромадження податково-бюджетних дисбалансів. Наразі, наукова думка не пропонує цілісного та системного бачення податково-бюджетних дисбалансів та заходів протидії їх виникненню та трансформації, оскільки більшість досліджень у сфері фіскальних дисбалансів стосуються саме макрорівня.

Викладене обумовлює необхідність глибокого, системного теоретико-методологічного обґрунтування і розробки концептуальних і методичних засад виявлення податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів та реалізації політики боротьби з ними, з огляду на що, представлена дисертація є надзвичайно актуальною і своєчасною та має вагомое наукове і практичне значення для розвитку публічних фінансів в Україні та світі.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність теми дисертаційної роботи додатково підтверджується тим, що вона підготовлена в рамках виконання низки науково-дослідних робіт Донбаської державної машинобудівної академії МОН України за темою «Фундаментальні та прикладні аспекти фіскальної децентралізації як засобу реалізації соціально-економічної політики на пост-конфліктних територіях» (номер держреєстрації 0117U001166, 2017-2019 рр.) та ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» МОН України за темами «Розвиток фінансової системи України в умовах децентралізації» (номер держреєстрації 0117U002695, 2017-2019 рр.), «Методологічний базис реформування системи місцевих фінансів на засадах фіскальної децентралізації: європейський досвід, вітчизняна практика та можливості застосування для розвитку пост-конфліктних територій» (номер держреєстрації 0116U007288, 2016-2017 рр.).

Результатом виконання зазначених наукових тем стало обґрунтування сутності та структурно-функціональних передумов виокремлення субнаціональної ланки публічних фінансів, окреслення основних тенденцій розвитку цієї ланки в Україні; виявлення основних механізмів утворення податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів, визначення методологічних та методичних засад дослідження таких дисбалансів і концептуалізація підходів до реалізації політики протидії податково-бюджетним дисбалансам, а також інші вагомні теоретичні і прикладні здобутки автора.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертації, автореферату, монографій та інших наукових публікацій Долозіної І.Л. дозволяє встановити, що отримані наукові результати є обґрунтованими та достовірними.

Теоретичною основою дисертаційної роботи є положення різних шкіл і течій економічної, зокрема, фінансової думки з питань функціонування податкової та бюджетної систем, фіскальних дисбалансів, управління місцевими фінансовими ресурсами. Саме їх використання забезпечило, з одного боку, певну спадкоємність у розвитку теоретичних та методичних положень фінансової науки,

а з іншого – дозволило сформувавши оригінальний авторський підхід до вивчення і вирішення наукової проблеми концептуалізації теоретичних, методологічних та методичних засад виявлення та протидії податково-бюджетним дисбалансам.

Науково коректне і комплексне застосування загальнонаукових, конкретно-наукових і спеціальних методів дослідження структурно-функціонального підходу, системного підходу, методу класифікації, типологічного конструювання, еволюційного підходу та історичного методу, абстрактно-логічного методу; зведення та групування, коефіцієнтного аналізу, структурно-динамічного аналізу, кластерного аналізу, інституційного аналізу, багатомірних статистичних порівнянь, варіаційного аналізу, індексного методу, методу попарних послідовних порівнянь, методу аналізу ієрархій, методів непараметричної статистики; ситуаційного підходу, процесно-функціонального підходу, ситуаційного підходу; логічного узагальнення дозволили забезпечити вірогідність результатів власних досліджень з позиції запобігання методичних помилок.

Інформаційну базу дослідження становили Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної фіскальної служби України, обласних рад, міської ради м. Київ, Міжнародного валютного фонду, Світового Банку, що забезпечило передумови для вірогідності та порівнянності вихідних даних.

4. Наукова новизна результатів дисертаційної роботи

Головним науковим результатом дисертації є вирішення актуальної наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних і науково-методичних засад виявлення, оцінки та протидії податково-бюджетним дисбалансам у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів. Наукова новизна отриманих результатів розкривається в наступних положеннях.

Дисертанткою послідовно розкрито змістові аспекти поняття «фінанси», «фонди», «публічність», окреслено інструментальні підстави розмежування національного та субнаціональних центрів ухвалення публічно управлінських рішень, що дозволило розвинути термінологічний апарат фінансової науки в частині визначення змісту субнаціональної ланки публічних фінансів, співвідношення даного поняття з більш традиційно вживаним поняттям «місцеві фінанси», окреслити структурно-функціональні передумови самостійності

субнаціональної ланки публічних фінансів та передумови конкретизації її архітекτονіки (с. 52-68). Ідея авторки про дисфункціональність архітектоники субнаціональної ланки публічних фінансів як узагальнену передумову виникнення дисбалансів її розвитку дозволила їй окреслити зміст та забезпечити більш масштабне у порівнянні з наявними в сучасній фінансовій літературі охоплення всього розмаїття дисбалансів класифікаційними ознаками (с. 68-87). Заслуговує на увагу оригінальний підхід І.Л. Долозіної до теоретичного обґрунтування механізмів виникнення податково-бюджетних дисбалансів (с. 91-119): по-перше, вони розглядаються у щільному зв'язку з певними передумовами, які призводять до дисбалансів, по-друге, у трактуванні змісту самих механізмів дисертантка акцентує увагу саме на трансмісійних шляхах передавання впливу певного важеля на якісний стан податково-бюджетних відносин у субнаціональній ланці публічних фінансів та їх кількісне відображення у показниках виконання бюджетів; по-третє, механізми запропоновано розглядати в контексті їх особливих властивостей (схильність до комплексування, нагромадження тощо).

З огляду на недостатню опрацьованість методологічних проблем виявлення дисбалансів саме на субнаціональному рівні авторка обґрунтовує новий підхід до синтезу методології дослідження відповідної предметно-об'єктної сфери. Хоча він спирається на вже визнані теоретично-методологічні положення економічної, зокрема фінансової, науки, новизна авторської позиції виходить із поєднання якісного інституційно-ситуаційного аналізу та кількісного структурного, динамічного, варіаційного аналізу для кожного з видів дисбалансів, оскільки останні розглядаються як прояв неоднорідності або викривлення поля із певною кількісною або якісною характеристикою (с. 145-147). Конкретизація цих методологічних передумов реалізована у вигляді двох методичних розробок авторки: по-перше, методичних положень щодо оцінки пропорцій у виконанні субнаціональних бюджетів в статичному аспекті, а також наслідків політики фіскального вирівнювання, які, на відміну від інших, базуються на уточненні переліку коефіцієнтів фінансового аналізу субнаціональних бюджетів, виходячи з їхньої інформаційної цінності для виявлення потенційних та фактичних податково-бюджетних дисбалансів, конкретизації джерел походження інформації та застережень щодо забезпечення порівнянності показників за різні роки, описі методик дослідження структурних диспропорцій у доходній та видатковій

частинах бюджетів та у їх взаємозв'язку, а також варіабельності кожного показника (с. 148-171); по-друге, методичного підходу до оцінки динамічної збалансованості виконання субнаціональних бюджетів, який передбачає розрахунок динамічного нормативу часткових показників формування доходів, здійснення видатків та показників фінансової автономії та покриття та визначенні інтегрального показника збалансованості (с. 173-182).

Реалізація зазначених підходів дозволила І. Л. Долозиній отримати низку нових емпіричних результатів в частині закономірностей формування структури доходів бюджетів різних рівнів у країнах з різним типом державного, і відповідно, бюджетного устрою (с. 189-193, с. 196-198, с. 201-205, с. 210-212, с. 216-220), та видатків (с. 224-225, с. 229-230, с. 233-236, с. 244-247, с. 251-255) бюджетів різних рівнів у країнах з різним типом державного, і відповідно, бюджетного устрою, визначити основні підходи до фінансування витрат субнаціональних бюджетів у федеративних та унітарних країнах (с. 236-239, с. 255-257), та розвинути групування основних підходів та інструментарію до реалізації політики фіскального вирівнювання і подолання дисбалансів (с. 258-279).

Досить прискіпливий та деталізований аналіз було проведено щодо податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів в Україні. Зокрема, проведена кількісна оцінка тенденцій виконання доходної та видаткової частин місцевих бюджетів (підрозділи 4.1, 4.2) та інституційно-ситуаційний аналізу передумов незбалансованості (підрозділ 4.3) дозволив сформувавши перелік найбільш значущих податково-бюджетних дисбалансів (с. 313-314), а також окреслити передумови їх виникнення як об'єкти першочергової уваги соціально-економічної та фінансової політик (с. 323-325).

Саме ці передумови запропоновано покласти в основу розробленої автором концепції політики протидії податково-бюджетним дисбалансам у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів (с. 336-348) та вибір механізмів підвищення дієвості боротьби з податково-бюджетними дисбалансами (с. 352-360). В руслі розгляду такої політики як міждисциплінарного, ситуативного та несамостійного напрямку державної політики в цілому реалізовано і комплекс організаційного, методичного та інформаційного забезпечення реалізації політики протидії податково-бюджетним дисбалансам у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів, який передбачає фінансові та нефінансові заходи. (с. 364-375).

Таким чином, дисертація Долозіної І.Л. має новаторський характер і спрямована на вирішення важливої теоретико-методологічної та науково-практичної проблеми виявлення та протидії податково-бюджетним дисбалансам у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів.

5. Теоретична та практична значимість результатів дослідження.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у формуванні комплексного наукового бачення і створенні теоретико-методологічного базису виявлення та оцінки податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів та удосконаленні науково-методичного й організаційно-інформаційного забезпечення протидії таким дисбалансам.

Наукові результати дослідження Долозіної І.Л. доведено до рівня практичних рекомендацій, зокрема, напрями підвищення дієвості механізмів протидії податково-бюджетним дисбалансам та рекомендації щодо удосконалення відповідного організаційного, методичного та інформаційного забезпечення були використані в діяльності Головного управління Державної фіскальної служби України в Донецькій області (№16814/10/05-99-12-01-13 від 18.04.2018 р.) та Управління Східного офісу Державної аудиторської служби України в Донецькій області (довідка № 04-05-15-05/5142 від 27.11.2018 р.), підходи до оцінки дисбалансів та пропорцій виконання бюджетів були позитивно оцінені фінансовим управлінням Чернігівської міської ради (№ 01-15-03/107 від 04.02.2018 р.) та Департаментом фінансів Донецької обласної державної адміністрації (довідка № 04-05-19-05/0034 від 16.01.2019 р.).

6. Повнота викладу в публікаціях наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Основні наукові положення, висновки та результати дослідження викладено у 37 наукових працях, з яких: 1 одноосібна монографія, 4 колективних монографії, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, в т.ч. 10 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз; 8 публікацій апробаційного характеру обсягом.; три статті у зарубіжних виданнях, обсягом, в т.ч. 2 – у виданнях, що входять до наукометричних баз.

Повнота викладу основних результатів дисертаційної роботи відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

Всі наукові результати, які викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї і положення, які належать особисто автору.

7. Дискусійні положення і зауваження до змісту дисертаційної роботи.

Віддаючи належне високому науковому рівню дисертаційної роботи, слід відзначити певні дискусійні положення і висловити окремі зауваження.

1. Попри безсумнівну методологічну продуктивність запропонованих у розділі 2 дисертаційної роботи методичних положень щодо оцінки пропорцій виконання субнаціональних бюджетів та методичного підходу до їх оцінки динамічної збалансованості викликає сумнів висловлена автором думка про їх розмежування за ознакою оцінки статичної та динамічної. Адже елементом згаданих методичних положень є структурно-динамічний аналіз, та й розрахунок показника результативності політики вирівнювання передбачає, по-перше, використання даних щонайменше двох періодів, а по-друге порівняння значень коефіцієнтів варіації даного показника не тільки зі шкалою, а й між собою у динаміці.

2. В рамках оцінки показника результативності фінансового вирівнювання передбачено розрахунок та порівняння показників варіації видатків певного субнаціонального бюджету на душу населення. Разом з тим, не слід забувати, що інформативність даного показника не є абсолютною, оскільки ці видатки ще мають порівнюватися із потребами місцевої громади у певних суспільних благах.

3. Виникає питання, чому кластерний аналіз федеративних та унітарних країн за ознаками структури доходів та видатків бюджетів всіх рівнів, результати якого викладені у підрозділах 3.1-3.4, відокремлений від кластерного аналізу за ознакою формування доходів країн колишнього СРСР, результати якого викладені у підрозділі 4.1.

4. Дисертанткою досить глибоко проаналізовані інституційні та ситуаційні проблеми формування фінансової спроможності та ефективності

використання фінансових ресурсів у місцевих громадах. Разом з тим, результати такого аналізу були б більш наочними, репрезентативними у разі врахування фінансової результативності створених громадами підприємств та установ комунальної власності, від якої істотним чином залежить ефективність здійснення видатків місцевих бюджетів.

5. Не досить вдалою видається назва підрозділу 3.5 «Підходи до реалізації політики фіскального вирівнювання», оскільки в змістовому плані даний підрозділ висвітлює не тільки підходи власне до фіскального вирівнювання, а й підходи до протидії податково-бюджетним дисбалансам в цілому.

6. В рамках розробки пропозицій щодо інформаційного та методичного забезпечення реалізації політики протидії податково-бюджетних дисбалансів авторка акцентує увагу на необхідності регламентації звітності про використання коштів державно-приватного партнерства (в т.ч. фандрайзингу, партисипативних бюджетів) для проведення громадського аудиту та надання таким матеріалам процесуальної значущості для Рахункової палати та Держаудітслужби України. Разом з тим, не конкретизовано механізмів такого аудиту (в частині суб'єктів та методів) і підстав надання таким матеріалам процесуальної значущості.

7. В оформленні дисертаційної роботи є окремі недоліки. Зокрема, це стосується наявності в основному тексті таблиць, які займають понад 1 сторінку, та таблиць, які носять допоміжний характер, оскільки є результатами проміжних розрахунків. Ці таблиці доцільно було б винести у додатки, не переобтяжуючи основний текст дисертації.

Однак наведені дискусійні положення і зауваження не носять принципового характеру і не знижують загального високого наукового рівня дисертаційної роботи.

8. Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів

Дисертаційна робота Долозіної І.Л. на тему «Податково-бюджетні дисбаланси в розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів» відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, а також вимогам пп. 9,10,12,13,14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами і доповненнями).

Автореферат відображає основні положення, висновки і рекомендації дисертації, розкриває її зміст і не містить результатів, які відсутні в дисертації. Наукові положення мають достатній рівень обґрунтованості, їх достовірність і новизна є об'єктивними та відображають авторський підхід до обґрунтування теоретико-методологічних і науково-методичних засад виявлення та протидії податково-бюджетним дисбалансам у субнаціональній ланці публічних фінансів.

9. Загальний висновок

Дисертація Долозіної І.Л. на тему «Податково-бюджетні дисбаланси в розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів» є завершеним самостійним цілісним дослідженням, в якому запропоновано нове вирішення актуальної наукової та практичної проблеми. Результати дисертаційної роботи мають високе теоретико-методологічне і практичне значення для розвитку фінансової системи, підвищення фінансової спроможності місцевих громад та раціонального управління їхніми фінансовими ресурсами.

Дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, а також вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, тому дисертант, Долозіна Ірина Леонідівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за зазначеною спеціальністю.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного
економічного університету
Міністерства освіти і науки України,
заслужений діяч науки і техніки України,
доктор економічних наук, професор

О.П. Кириленко

І.Л. Долозіна
Зав. загальним відділом Г.В. Тарасов

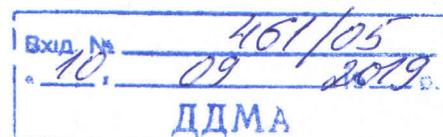
Спеціалізованій вченій раді
Д 12.105.03 у Донбаській державній
машинобудівній академії МОН
України

ВІДГУК

офіційного опонента Селіверстової Людмили Сергіївни
на дисертаційну роботу Долозіної Ірини Леонідівни
на тему «Податково-бюджетні дисбаланси у розвитку субнаціональної ланки
публічних фінансів», подану на здобуття наукового ступеня доктора
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність теми дослідження. Покращення результативності використання державних та місцевих фінансових ресурсів за умов децентралізації може бути досягнуто не тільки за рахунок заходів екстенсивного збільшення податкових та неподаткових надходжень і перерозподілу їх за принципом субсидіарності, а й через науково обґрунтовану політику попередження і протидії різним за змістом та глибиною дисбалансів у розвитку системи публічних фінансів. За цих умов об'єктивно підвищується увага до наукового обґрунтування уявлень про податкові, бюджетні та податково-бюджетні дисбаланси у розвитку публічних фінансів як на загальнодержавному, так і на місцевому, або субнаціональному, рівнях.

Обговорення питань удосконалення податкової, бюджетної та комплексної фіскальної політики в Україні розпочалося з моменту набуття незалежності у 1991 р., однак особливої гостроти ця дискусія набула з початком реформи адміністративної, секторальної та фінансової децентралізації. Розширення повноважень органів самоврядування на регіональному рівні завжди супроводжується посиленням конкуренції за публічні фінансові ресурси у вертикальному та горизонтальному аспектах, актуалізує проблеми відповідності між повноваженнями та ресурсами,

посилення контролю за законністю, економністю та ефективністю використання цих ресурсів на місцях. Такі суперечності і конфлікти інтересів самі по собі викликають незбалансованість системи публічних фінансів. А з урахуванням несприятливості економічної кон'юнктури, недостатнього професіоналізму в управлінні фінансовими ресурсами та ситуативних перешкод перетворюються на масштабну проблему.

Попри наявність наявність вагомих здобутків вітчизняної та світової науки в сфері дослідження фіскальних дисбалансів, виявилось, що і в науці, і в практиці бракує цілісної методології управління збалансованістю розвитком саме субнаціональної ланки публічних фінансів, зокрема, у частині виявлення, оцінки та протидії податково-бюджетним дисбалансам. З огляду на сказане тема дисертації Долозіної І.Л. є дуже своєчасною.

На це вказує і той факт, що дисертація виконувалася в рамках ініціативних та конкурсних науково-дослідних робіт Донбаської державної машинобудівної академії МОН України за темою «Фундаментальні та прикладні аспекти фіскальної децентралізації як засобу реалізації соціально-економічної політики на пост-конфліктних територіях» (номер держреєстрації 0117U001166, конкурсне фінансування з боку Міністерства освіти і науки України) та ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» МОН України за темами «Методологічний базис реформування системи місцевих фінансів на засадах фіскальної децентралізації: європейський досвід, вітчизняна практика та можливості застосування для розвитку пост-конфліктних територій» (номер держреєстрації 0116U007288, фінансування з боку Державного фонду фундаментальних досліджень), «Розвиток фінансової системи України в умовах децентралізації» (номер держреєстрації 0117U002695, ініціативна).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Чітке визначення мети дисертації, глибоке знання питання та послідовне вирішення означених здобувачем завдань сприяли отриманню нових наукових результатів, які свідчать про досягнення поставленої мети дослідження та про наявність

предмету для публічного захисту. Аналіз тексту дисертації та автореферату, опублікованих наукових праць здобувача дозволяє зробити висновок про те, що основні наукові положення і рекомендації дисертаційної роботи є науково обґрунтованими та вірогідними.

Вони базуються на положеннях теорії та практики функціонування публічних фінансів та державного фінансового аудиту, аналізі досліджень, що викладені у працях сучасних зарубіжних та вітчизняних фахівців у сфері публічних фінансів, місцевих фінансів, фіскальної децентралізації, що створило потужне теоретичне та методологічне підґрунтя для отримання науково обґрунтованих теоретичних положень та подальшого розвитку фінансової науки дисертантом.

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі на нормативно-правові акти України, що регулюють процес розробки і реалізації заходів фіскальної політики на державному та місцевому рівнях, дані Державної служби статистики України, Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, Міжнародного валютного фонду, інформаційно-аналітичні матеріали, результати власних досліджень і розрахунків.

Високий ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження підтверджується використанням сукупності різноманітних загальнонаукових та прикладних методів дослідження – системного, ситуаційного та процесного підходів, методу класифікації, структурно-функціонального підходу, інституційного, структурно-динамічного, коефіцієнтного, кластерного аналізу, варіаційної статистики тощо.

Ознайомлення з дисертаційною роботою дозволяє зробити висновок про достатній ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження, їх відповідність встановленим вимогам та паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Наукова новизна результатів дослідження Долозіної І.Л. полягає у поглибленні теоретичних положень, методологічних та методичних засад оцінки податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів та протидії їх наслідкам, а саме:

поглиблено наукові уявлення про змістові та структурно-функціональні передумови виокремлення субнаціональної ланки публічних фінансів, передумов формування її архітектури з урахуванням уточнення окремих аспектів даного поняття з точки зору форми та сутності (с. 55-67);

розвинуто теоретичні засади трактування змісту податково-бюджетних дисбалансів, зокрема, здійснено групування цих дисбалансів за розширеним переліком ознак: ознаками якості прояву, циклічності, динамічності, сфери виникнення, характеру, а також за структурною, ситуаційною, ієрархічною ознаками; систематизовано і поглиблено уявлення про основні наслідки прояву окремих видів дисбалансів (с. 78-87);

запропоновано нове наукове бачення механізмів формування та нагромадження податково-бюджетних дисбалансів, зокрема, на відміну від наявних у літературі підходів, дисертант акцентує увагу на передумовах, трансмісійних шляхах передачі впливу важеля та властивостях таких механізмів (с. 91-119);

синтезовано методологію оцінки податково-бюджетних дисбалансів у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів, яка базується на постулатах інституційної та кон'юнктурної обумовленості виникнення дисбалансів, уявленні про кожний дисбаланс як про прояв неоднорідності поля реалізації певних фінансово-економічних або управлінських відносин (с. 145-147);

розвинуто методичні положення оцінки проявів такої неоднорідності в статичному аспекті, зокрема в частині аналізу пропорцій виконання доходної та видаткової частин бюджетів різних рівнів, коефіцієнтного аналізу, який характеризує особливості співвідношень між частинами доходної та видаткової частин окремо і разом, аналізу горизонтальної варіабельності бюджетних показників та оцінки результативності політики фіскального вирівнювання (с. 148-171);

удосконалено методичний підхід до оцінки динамічної збалансованості виконання доходної та видаткової частин субнаціональних бюджетів за трьома групами показників (виконання доходів, видатків, фінансової самостійності та стійкості), який навіть за умов неможливості співвіднести достатність

фінансових ресурсів з потребами у фінансуванні видатків дозволяє порівняти фактичні співвідношення рівня динаміки часткових показників із еталонними (с. 172-182);

реалізація зазначеної методології дозволила автору отримати обґрунтовані результати, які суттєво уточнюють і поглиблюють наукові уявлення про переваги та недоліки конкретних національних моделей публічних фінансів у вигляді емпірично виявлених тенденцій та закономірностей формування структурних пропорцій і виникнення податково-бюджетних дисбалансів у системі публічних фінансів федеративних та унітарних країн (підрозділи 4.1-4.4), обґрунтувати можливість запозичення досвіду реалізації ходів фіскального вирівнювання та протидії іншим, окрім горизонтальної незбалансованості, проявам податково-бюджетних дисбалансів з урахуванням ситуаційної та інституційної релевантності таких заходів (с. 269-278);

вивчення кількісних параметрів місцевих бюджетів в Україні, виявлення їх відмінностей від аналогічних показників бюджетів країн колишнього СРСР, окреслення основних проблем інституційного оформлення фінансової автономії місцевого самоврядування дозволило поглибити наукові уявлення про податкові, бюджетні та податково-бюджетні дисбаланси у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів в Україні (с. 292-314), а також розвинути групування найбільш значущих передумов формування (с. 324-325);

з урахуванням авторської методологічної позиції щодо першорядної значущості впливу на передумови формування податково-бюджетних дисбалансів задля подолання негативних наслідків їх прояву було запропоновано цілісну концепцію формування політики протидії податково-бюджетним дисбалансам (с. 336-348), відмітними характеристиками якої є переосмислення мети, імперативів, стратегічних пріоритетів-завдань боротьби з податково-бюджетними дисбалансами;

удосконалено науковий підхід до забезпечення дієвості механізмів реалізації державної фінансової (податкової, бюджетної, боротьби з ухиленням від податків та відмиванням грошей), структурної, адміністративної політики (с. 352-360); цей підхід є, з одного боку,

міждисциплінарним, оскільки не передбачає оформлення політики протидії податково-бюджетним дисбалансам у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів в самостійний напрям державного регулювання, однак забезпечує адресність кожного механізму в аспекті впливу на передумови та прояви таких дисбалансів;

новим результатом науково-прикладного характеру є удосконалений автором комплекс організаційного, інформаційного та методичного забезпечення функціонування публічних фінансів в Україні та їх економічного аналізу (с. 364-375).

Повнота викладення основних результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дисертації висвітлено у 37 наукових працях загальним обсягом 101,67 друк. арк., з яких: 5 – монографії та розділи в монографіях обсягом (в т.ч. 1 одноосібна монографія обсягом 16,21 друк. арк.); 21 – статті у наукових фахових виданнях обсягом, в т.ч. 10 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз; 8 – публікації апробаційного характеру обсягом; 3 – у зарубіжних виданнях, в т.ч. 2 – у виданнях, що входять до наукометричних баз.

Основні положення дисертації, отримані нові наукові результати, висновки та пропозиції увійшли до автореферату дисертації. В дисертації не виявлено некоректно зроблених запозичень. З публікацій, опублікованих у співавторстві, використано лише власні ідеї і розробки дисертантки.

Практичне значення результатів та висновків дисертації полягає у можливості використання теоретико-методологічних положень та науково-практичних рекомендацій для підвищення якості інформаційного, аналітичного, методичного забезпечення управління збалансованістю публічних фінансів на субнаціональному рівні, на цій основі, – результативності реформи фіскальної децентралізації в Україні. Вищевказані положення і рекомендації використовуються у діяльності Головного управління Державної фіскальної служби України в Донецькій області, Управління Східного офісу Державної аудиторської служби України в

Донецькій області, фінансового управління Чернігівської міської ради, Департаменту фінансів Донецької обласної державної адміністрації, а також у навчальному процесі у Донбаській державній машинобудівній академії МОН України, Маріупольського державного університету та в тренінгах Громадської організації «Східноукраїнське патріотичне об'єднання» для представників об'єднаних територіальних громад та громадських активістів за програмою ПРООН в Україні.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.
Відзначаючи позитивні сторони роботи та авторський підхід до вирішення поставленої проблеми, слід звернути увагу на певні недоліки та дискусійні положення, які потребують додаткової аргументації.

1. Дисертантом отримано достатньо широкий спектр емпіричних результатів, які свідчать про відсутність однозначного зв'язку між типом бюджетного устрою та пропорціями формування бюджетів різного рівня. Ці дані цілком відповідають теоретичним положенням щодо історичної та ситуативної обумовленості архітектури субнаціональної ланки публічних фінансів, викладеним у підрозділі 1.1 дисертаційної роботи. Разом з тим, дисертаційна робота значно виграла, якщо б було надано більш докладне пояснення тому, які саме чинники архітектури системи публічних фінансів та її субнаціональної ланки вплинули на неоднозначність згаданого зв'язку в кожній конкретній країні.

2. Результати кластерного та структурно-динамічного аналізу структур доходів та видатків бюджетів різних рівнів у зарубіжному досвіді базуються на даних 2000-2015 рр., однак з урахуванням динамічності соціально-економічних, фінансових, політичних процесів доцільно було б врахувати показники в періодах, які є ближчими до сьогодення.

3. Слід підкреслити принципову цінність розширення автором переліку класифікаційних ознак податково-бюджетних дисбалансів, однак в рамках запропонованої класифікації податково-бюджетних дисбалансів варто було б уточнити, до якого виду дисбалансів належать найпростіші показники

дефіцитів та профіцитів, особливо в контексті теоретичних напрацювань автора щодо змістової характеристики механізмів їх виникнення.

4. До переліку показників коефіцієнтного аналізу пропорцій виконання субнаціональних бюджетів було включено коефіцієнт вагомості дотації вирівнювання, однак відповідно до Бюджетного кодексу України наразі немає такого поняття, натомість є поняття «базова дотація». Тому бажано було б уточнити зміст використововуваного в роботі терміну.

5. Окремі висновки щодо незбалансованості у розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів було отримано на підставі аналізу виконання доходної та видаткової частин обласних бюджетів (с. 308-313). Не заперечуючи цінності отриманих результатів, варто вказати, що з урахуванням спрямованості реформи фіскальної децентралізації в Україні на збільшення фінансової автономії та спроможності бюджетів на найнижчому рівні адміністративно-територіального устрою, бажано було б провести аналогічний аналіз за матеріалами об'єднаних територіальних громад.

6. Дисертант, безперечно має рацію щодо розподілу пріоритетів політики протидії податково-бюджетним дисбалансам за їх стратегічною спрямованістю (рис. 5.1). Разом з тим, слід наголосити, що мінімізація передумов реалізації волонтаристського механізму виникнення дисбалансів з урахуванням принципу науковості у формуванні будь-якої державної політики, має здійснюватися навіть не в оперативному, а в тактичному просторі.

Разом з тим, зазначені зауваження і побажання не носять принципового характеру в порівнянні з вагомістю отриманих результатів.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів. Дисертаційна робота Долозіної І.Л. що виконана на тему «Податково-бюджетні дисбаланси в розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів», є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності дозволяють вирішити важливу проблему обґрунтування методологічних та методичних засад оцінки масштабів та розробки заходів протидії дисбалансам у функціонування

публічних фінансів, пов'язаних із місцевим самоврядуванням. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Дисертація має логічну структуру. Матеріал дисертації та автореферату викладений у науковому стилі, у логічній послідовності. Автореферат не містить інформації, що відсутня у дисертаційній роботі. Отже, дисертація й автореферат відповідають встановленим вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

За змістом і оформленням дисертація на тему «Податково-бюджетні дисбаланси в розвитку субнаціональної ланки публічних фінансів» та автореферат відповідають вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами та доповненнями), а дисертант Долозіна Ірина Леонідівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент

професор кафедри фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету МОН України
доктор економічних наук, професор

 Л.С. Селіверстова

